

Hoe transparant is het Nederlands?

In januari 2015 promoveerde Sterre Leufkens aan de Universiteit van Amsterdam op een proefschrift naar transparantie in talen. Met als opvallende uitkomst dat van de 22 talen die zij onderzocht het Nederlands het minst transparant is. Maar wat zegt dat? Is het Nederlands daardoor moeilijker te leren dan andere talen? En hoe komt het dat de ene taal transparanter is dan de andere?

Het verschijnsel transparantie duidt op het verband tussen betekenis en vorm in een taal. Het Nederlandse woord **vrouw** verwijst naar **één vrouw**, terwijl het bij **vrouwen** om **meerdere vrouwen** gaat. Dat wordt aangegeven door de uitgang -en. Er is, met andere woorden, sprake van een transparante relatie, want één vorm verwijst naar één betekenis (**vrouw** voor het enkelvoud, **vrouwen** voor het meervoud).

Niet-transparante vormen

Maar bij een vorm als **hij heeft** is dit anders: zowel **hij** als **heeft** geven aan dat het om de derde persoon enkelvoud van het werkwoord hebben gaat. Ook als **hij** zou worden weggelaten, dan nog weten we dat we te maken hebben met de derde persoon. Er is bij **hij heeft** dus sprake van een zekere mate van redundantie ofwel met een niet-transparante vorm. Een taal als het Spaans is wat dat betreft transparanter, omdat vormen als **tengo** ('ik heb'), **tienes** ('jij hebt') en **tiene** ('hij heeft') respectievelijk corresponderen met één specifieke betekenis.

Een ander voorbeeld van een niet-transparante vorm in het Nederlands is **het regent**. Het woordje **het** voegt in feite niets aan de betekenis van de zin toe. In veel talen kan (een equivalent van) het woordje **het** dan ook weggelaten worden, zoals in (wederom) het Spaans: **llueve** ('het regent'). Ook het Fongbe, een taal die in Benin wordt gesproken, is in dit geval transparanter dan het Nederlands. Als het daar regent zeggen ze **ji jà** (letterlijk 'regen valt'), waarin één vorm correspondeert met één betekenis (**ji** voor 'regen' en **jà** voor 'valt').

Nederlands minst transparante taal?

Het was voor Leufkens uiteraard niet mogelijk om transparantie in alle ruim 6000 talen te bestuderen. Ze heeft daarom uit 22 taalfamilies (zoals de Sino-Tibetaanse, Australische, Kaukasische, Amerindische, Altaïsche talen, enzovoort) steeds een of twee representanten gekozen en die op 22 verschijnselen met elkaar vergeleken. Voor de Indo-Europese talen was dat het Nederlands. En zoals ge-

zgd kwam het Nederlands in deze vergelijking als minst transparante taal naar voren!

Dat neemt niet weg dat er misschien andere talen zijn die minder transparant zijn dan het Nederlands. Om daar achter te komen zouden simpelweg meer talen bestudeerd moeten worden. Ook zou het interessant zijn om te weten of de geringe mate van transparantie die voor het Nederlands is vastgesteld, te maken heeft met het feit dat Leufkens' kennis van het Nederlands als moedertaalspreker van die taal verreweg het grootst is. Maar volgens haar heeft dat haar resultaten niet beïnvloedt, omdat ze naast zorgvuldige bestudering van allerlei grammatica's ook experts van de betreffende talen heeft geraadpleegd.

Nederlands en complexiteit

Een ander belangrijk punt is dat transparantie niet verward moet worden met complexiteit. Hoewel een taal als het Turks er voor Nederlanders complex uitziet doordat aan de stam van een woord allerlei uitgangen worden geplakt, corresponderen die uitgangen met een duidelijke betekenis, waardoor het Turks stukken transparanter is dan het Nederlands en Turkse kinderen geen bovenmatige moeite hebben met de verwerving van dat soort vormen.

Wat een taal vooral transparanter maakt, is contact met andere talen. Allerlei overbodige grammaticale regels verdwijnen dan. Met het Nederlands is dat gebeurd in Zuid-Afrika, waarin het onderscheid tussen **de** en **het** is opgegaan in het gebruik van **die**. Dat zal veel Nt2-leerders die worstelen met het correcte gebruik van **de** en **het** als muziek in de oren klinken. Constructies als **de meisje die**, die tegenwoordig steeds meer gehoord worden, vormen wellicht de voortekenen van een toenemende transparantie van het Nederlands in de toekomst.

Folkert Kuiken

Leufkens, S. (2015). *TRANSPARENCY IN LANGUAGE. A typological study*. LOT Publications 380. Utrecht: LOT